

Nyári Egyetem '91

Hol él az erdélyi író?

Sajnos, beigazolódt a hír, Cs. Gyimesi Éva nem tudott eljönni Kolozsvárról, ezért aztán a tegnapi első előadó *Maddesy Piroška*, a JGYTF irodalom tanszékének vezetője volt, aki *Kosztolányi és a francia irodalom kapcsolatáról* beszélt.

Láng Gusztáv előadása azonban nem maradt el. A szombathelyi tanárképző főiskola tanára hét esztendővel ezelőtt települt át Kolozsvárról, szakterülete a XX. századi magyar irodalom, s mint mondta, 27 éve kritika az erdélyi magyar irodalomnak. Előadása a szó nemes értelmében provokatív, vitára ingerlő volt. Láng Gusztáv feltette a kérdést, *létezik-e erdélyi magyar irodalom, s ha igen, milyen az?* Mert ugye a világon sehol sem osztályozzák az irodalmat földrajzi határok által. S kérdés az is, megszűnik-e erdélyi írónak lenni az, aki elköltözik szülőföldjéről. Ragaszkodni kell-e az erdélyi író Erdélyben tartózkodásához? Láng Gusztáv azt mondta, hogy ha ez utóbbi kérdésre igennel felelünk, irodalmi értékek veszhetnek el. *Csiki László* áttelepült író legújabb, Magyarországon írt regényeit hozta fel például, amely megszabadulva a belső cenzúrától s a külső, irodalmon túli hatásoktól, adekvát módon ábrázolja bukaresti és sepsiszentgyörgyi szereplőinek sorsát.

Nem vitás, mondta Láng Gusztáv, *egy kisebbségnek szüksége van az értelmiségére*. Kérdéses azonban, hogyan. Nemde inkább szellemiségre, művekre van szükség, amelyek nem feltétlenül ott, Kolozsváron, Szatmárnémetiben, vagy Marosvásárhelyen születnek. Bár igaz az is, ha a távolban születtek meg a művek, olykor egyáltalán nem, vagy csak óvatosan csordogáló titkos ereken juthattak vissza Erdélybe.

Láng Gusztáv vitathatónak nevezte azt a szándékot, ami a jelenléthez köti az erdélyiséget. Hiszen például Mikos Kelemen Rodostóban volt pályakezdő író, az ő erdélyiségét mégse vitatja senki. Az előadó Möríczra hivatkozott, aki szerint az emberrel tízéves koráig minden megtörténik. S ott, ahol él, Miért ne lehetne erdélyi író majdan az is, aki tizenegynéhány éves korában kényszerül elhagyni szülőföldjét. Manapság mindenkinek megvan az a joga, hogy annak vallja magát, aminek gondolja. Az író nem illeti meg ez a jog? Aki nem él Erdélyben, már nem lehet erdélyi író?

A *Kádár-korszakban* sajnos konzerválódott egy romantikától átítatott, nosztalgikus Erdély-kép. Ilyen például a *Székely Himnusz* esete, aminek Magyarországon sokkal nagyobb divatja van, mint Erdélyben. A dalt mellesleg a húszas években találta ki egy magyar újságíró, s körülbelül annyi köze van a székelységhez, mint a székelygulyásnak, amit viszont egy Székely nevű szakácsról neveztek el.

S hogy végül is mit jelent a transzszilvanizmus, az erdélyiség ma? Kétségtelenül identitásörző ideológia. Erdélyi író az, mondta az előadó, aki a transzszilvanizmust vagy annak tipológiai változatát vállalja. Láng Gusztáv az erdélyi szász irodalmat hozta fel példaként, melyben már a múlt század végén megjelentek olyan jellegzetességek, amelyek a nagy német irodalomban nem voltak megtalálhatóak, mégis az egyetemes német irodalom szerves részét alkották. *Az erdélyi írónak éppúgy fontos a nyelvhez, mint a nemzethez tartozása*. Szülőföldje azonban olykor nem azonos a hazájával.

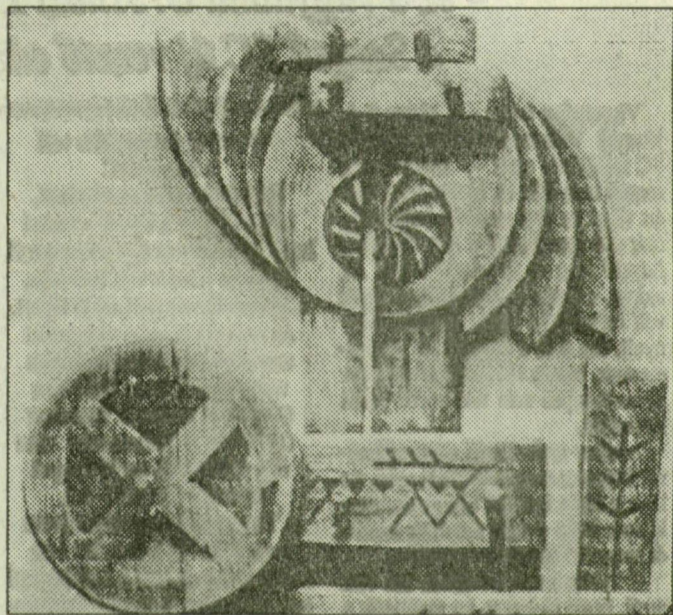
DAL

Fába nyesett képzelet

A fába faragott talpnyomok fölött bagoly huhog, a világot hátán cipelő Pegazus mélyen lehajtja fejét, a kopjafát átölelő emberalak mintha a halálban keresné a kapaszkodót. Bálványok, kultikus jelek néznek farkasszemet a látogatóval *Miholcsa József* marosvásárhelyi faszobrász kiállításán, a Bálint Sándor Művelődési Házban. Az ikonográfia megfelfejthetetlen a határon innen élőknek. Bár ki tudja? A Kárpátokon túli Keletről érkezett nép mai leszámoltainak zsigereiben talán még ott motoz a sámándobok üzenete.

Miholcsa József életkorát meghazudtoló bölcsességgel idézi eszünkbe a régmúltat, *visszatekintése nélkül minden cukros nosztalgia*. A jelen fájdalmát, vívódásait, örömeit fogalmazza fába a múlt jeleivel. A Nap, a Hold, a csillagok rajzolata nála kozmikus jelenségtartalmakat hordoz, az idő, a tér, a körforgás, a végtelen élményét jelenti. Kristálytisztá absztrakció a Miholcsaé, a nem értő szemek is gyönyörködheti. A szimbólumrendszer kulcsa nélkül, a nemesen megoldozott anyag szépségeit, a tökéletesre csiszolt ornamentikát csodálja meg a látogató.

A kiállított sztelék, plasztikák konkrét élményeket is megfogalmaznak. A falurombolás drámáját galambducos kapufurmák, szétesett kerítések idézik meg. A Rabságban

című kompozíció pedig a gúzsba kötött ember fába nyesett segélykiáltása. Miholcsa József a maradt választotta, annak ellenére, hogy hazájában hivatalosan eddig nem avatták művésszé. Szobrai, falra simuló domborművei egy különös, titokzatos, ám mégis karakteres kultúra jegyeit viselik. *A tudatosan vállalt archaikus formavilág mögül azonban ki-kicaesint a huszadik*

századi ember is. A szébesztio legszebb hajtásait is felfedezhetjük Miholcsa József finoman hajladozó, alakjain. A kiállítás, a vágy, a bele-törődés a küzdelem erői feszülnek a szerettel megmunkált anyagban.

A *Fába nyesett képzelet* című kiállítást augusztus 9-ig tekinthetik meg a látogatók.

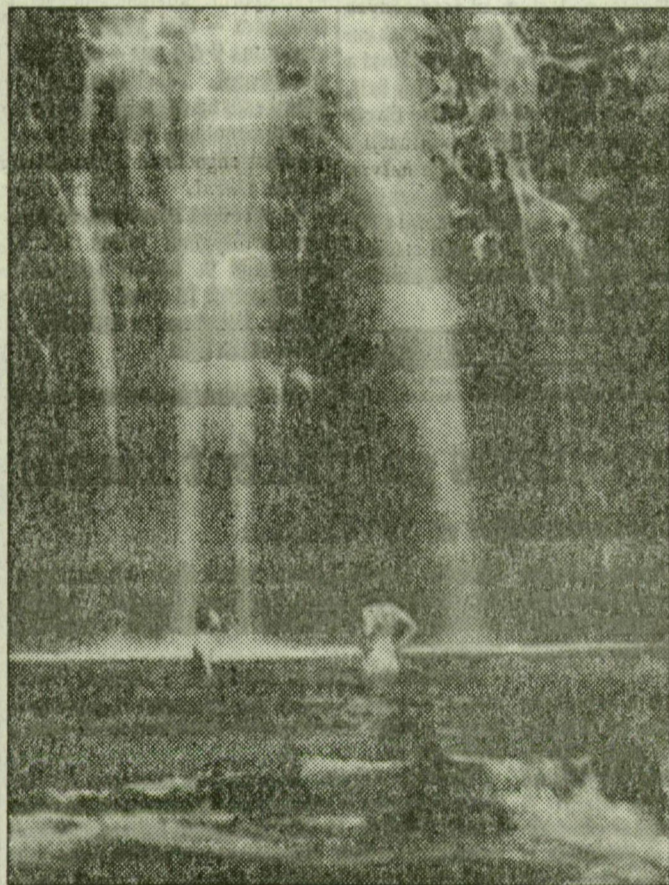
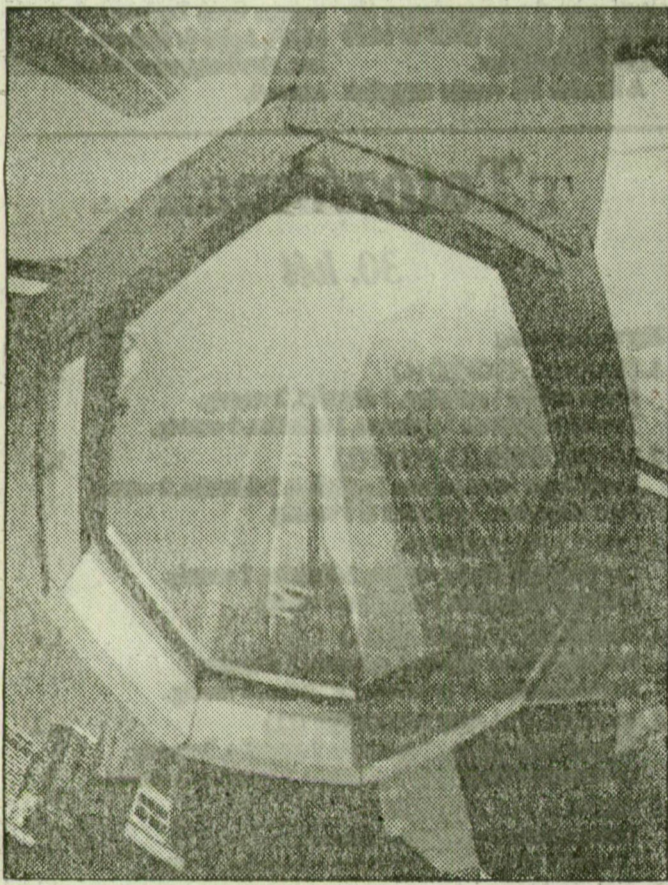
PACSIKA EMILIA

Horling Róbert

fotói

Ausztrália – magyar szemmel. Ez a címe *Horling Róbert* érdemes művész fotókiállításának, amelyet a közönség még e héten láthat a Horváth Mihály utcai Képtárban. Tíz hetet töltött fényképezőgéppel Ausztráliában, s ennek a művészi kalandnak színes fotókká nemesített naplója került sor a szegedi

érdeklődők elé. Bepillantást engedek ezek a képek Ausztrália nagyvárosaiba éppúgy, mint a háborítatlan dzsungelbe, bemutatják a jellegzetes épületeket csakúgy, mint az egzotikus állatokat. Nagy mesterségbeli tudás, érzékeny látásmód és pompás dekorativitás ötvöződik Horling Róbert fényképein.

Ékszerek északról

Ásványok ezüstben

Elina Heinonen és Petteri Kinnunen finn iparművészek, diákkoruk óta dolgoznak együtt. Az évek folyamán a közös munkából házasság lett és kétszemélyes cég: *Nunatak* elnevezéssel. A művészek különleges, a középeurópai szemnek talán *szokatlan zsánérú ékszereket* készítenek. Munkáikat az északi kultúrák nemes egyszerűsége, *letárganciája* jellemzi. A geometrikus formára csiszolt ásványok súlyos és finommivű ezüst foglalatban mintha nem is nyakékek, ékszerek lennének, hanem inkább miniatűrök. Afféle konstruktív képecskék ezek, melyeken malachitok méreg zöldje, opálok sápadt sárgája, ametisztek tört lilája, kvarcok hamvas rózsaszínje, azuritok tengerkékeje, simul egymás mellé. Absztrakt kompozíció minden egyes medál. A foglalatok sokszögletű motívumokat, íves ablak- és kapufurmákat kereteznek. A csiszolókorong gyémántkemény szemcséitől még a pöttyös gránitzürkék is selymes fényt kaptak. Puritánság s mégis királyi fenség zárul egy-egy parányi ékszerbe, merészség, extravagancia a feltűnően nagy méretű darabokba. Nem hasonlítanak a mifelénk viselt bizsukhoz, csecsebecsékhez. Ezeket az ékszereket tudni kell hordani. Ezekhez nem lehet akárhogyan felöltözni. Egészen kifinomult ízlés kell viselésükhöz.

Megtekinteni őket viszont misem egyszerűbb. Elina Heinonen és Petteri Kinnunen ékszerkiállítását mártól látható a Kass Galériában. A finn művészpár és a házigazda, *Kass János* délután fél 5-re várja az érdeklődőket a Híd utcai kiállítóterembe.

P. E.

A magunkfajta gyerekeknek nagyszerű szórakozást jelenthettek az időnkénti megjelenő „látványosok”, érv ez alatt a mutatványosokat a vásári időben. De hát hogyan férhettek ilyenekhez egy olyan városi proletárfiú, mint amilyen én is, társaim is voltunk. Úri gyerekeknek nem számíthattunk. Nekem nem volt olyan öltözetem, vagy kísérőm, akár valamiféle nevelőnőm, ami megkívántatódott ahhoz, hogy szépen kifésülve megjelenhettem volna az „úri” gyerekek társaságában, a „kör”-ben. Így hívták ugyanis azt a helyet, ami a Tisza Lajos szobra körüli kerek, széksorokkal övezett területet jelentette. Itt fiúk vagy lányok kísérő nélkül nem jelenhettek meg. A gyereknép zömét a Frauleinok vigyázta, főleg zsidó fiúk s lányok képezték. Ezek illedelmes viselkedésére ügyeltek a „gráci ózek...”

Kik voltak ezek? Mindenütt lehetett a városban találkozni ezekkel a, többnyire Ausztriából (Graz s más városok környékéről), az ottani nehéz megélhetés miatt ide szegődött nevelőnőkkel. Többnyire szép, magas, szőke copfos teremtsék, akik kedvesen törték a magyar szót. Nem hiába nevezte őket a szegedi nemzet gráci ózeknek. (Kecses = graci euse). Ha a nyelv nem állott rá az idegönrre, helyősbítni köllött azt némi szegedi zamattal. Mint ahogy a múltban Metternich nevét ferdítették Mettörnik-re, vagy a népszerű Herman Ottóét Hermányi Tónira.

Egy ilyen gráci óz volt a nemzetközi munkásmozgalom egyik vértanújának, Wallisch Kálmánnak a mozgalomban is tevékenykedő élettársa Paula Wallisch. Az ő könyvében olvasható, hogy a szegedi Stefánin mint nevelőnővel ismerkedett meg a laktanyából állandó kimenővel rendelkező őrmester, megosztva idejét a szegedi munkások mozgalma s az udvarlás között.

Csongor Győző

A Zsótér-ház gyermekei (7)

...szerző beszámol hasonló korú gyerekek társaságáról, a „kör”-ről, majd a körhinta hajtásában végzett közreműködéséről, s annak tragikus végződéséről...

Én s gyerektársaim (a Zsótér-ház környékéről, ideértve a Jermey-ház, s a Csongrádi-palota gyerekeit is) természetesen csak mögött betolakodóknak számíthattunk a kör-ben. Emlékszem, az első szerelmem tárgya is egy itteni zsidó leányka volt. W. Ancinak hívták, akivel azóta sem találkoztam életemben. Ami eredmény volt az is, hogy bevettek a játékba, ami számunkra azonban kissé unalmasnak s feszélyezettnek tetszett. Be kellett állni a fiúk-lányok alkotta lánca s jobbra-balra mozogva énekelni. A daloeska rossz németes szövegére is már alig emlékszem, csupán a dallamára. A szöveg (elnézést a helyesírásért), így szólt:

Kristi hainde Köchindár

Nein, nein, nein...

Drei mamusi, alle...

Du bi schön, du bi schön, du bist alle schönste...

Hát így valahogy.

Egyszóval, „úri” gyerekeknek nem voltam minősíthető, de mivel parasztyerekeknek sem, s szüleimnek fizetéses stalluma sem lévén, sem iparosok, sem gyári munkások nem voltak, csak igazi proletárgyerekeknek. De ne

gondoljunk itt valamiféle utcagyerek minőséggel. Attól távol álltam. Jóllehet az utcán játszadoztunk...

Itt volt a foglalkozásunk körlete, amikor hazajöttünk az iskolából. Időnk volt elegendő. Az akkori iskola még nem kötötte magához a tanulókat. Szakköri foglalkozás, vagy más ilyesmi akkoriban ismeretlen volt. Csupán a cserkészetre emlékszem, ami sok fiatal magához láncolt. De beszélhetnék még abban az időben a szívgárdisták közösségéről, vagy a munkások között a gyermekbarát mozgalomról.

Ha meguntuk a rohangálást a Zsótér-házban, a pincétől a padlásig, még ott volt számunkra a „kör”, de főleg a tér. De ha még más élményre vágyakoztunk, ki kellett várnunk a hetipiacos napokat, a szerdát meg a szombatot, nem beszélve az ünnepnapokról, amikor elszökhettünk a templomtérré, a Mars térére, a Szent István térére, vagy még messzebbre is. Havonta egyszer, kirakó vásárok is voltak. Na, ez aztán már igazi élményeket tartogatott.

Láthattunk ilyenkor körhintát, hajóhintát s a mutatványos bódéknak „szeri-számát”. Pénzünk persze

nem volt arra, hogy a ringliszpile fölülhettünk volna, bármennyire vágytunk is erre. Olyan kívánatos volt s látványos az egész...

Különösen a Dubszki-família forgós komédiája. Két legényfiú fújta a trombitát, a leány pedig kikelve, kifestve verte a nagy dobót s a cintányért. Volt is csöndület a ringliszpi tájkéán. Pénzen persze fölülhettünk volna a lóra, vagy a kocsiakra, esetleg a belső ülésre (ami elsősorban a leányoknak s az idősebbeknek járt), de az igazi, a „sikk” csak a lovas ülés volt. Mit tehattunk egyebet, hogy kielégítsük vágyainkat? Be kellett állni a „tápos malomba”, ami abból állott, hogy egy létrán fölmenve, a sátor közepében, a főárboc köré elhelyezett küllők közé állni s ott hajtani körben a hintát. Amikor a „tulaj” már össztoborozta a magunkfajta „gályarabokat”, egyszerűen elvette a létrát s nekünk jó ideig nem lehetett lejönni a taposmalomból. Persze a gazda azzal csalogatott, hogy tíz, tizenkét menet után egy ingyenes menet számunkra is kijár...

Persze, ezt rendszerint nem tartották be. Sokszor óráig sem engedtek le. Volt rá eset, hogy szíjjal verték a lába szarát annak, aki idő előtt le akart szállni onnan.

Így jártam én is első alkalommal. Unokatestvérem, Babos Karsci csalt el magával s egy ilyen körhintahajtás után, csak késő estére kerülhettem haza.

Az eredmény: egy nagy, ajtószzerű hasadás volt a nadrágomon, amelyet egy kiálló szög okozott. Képzeltető volt ezek után az otthoni fogadtatás.

Jó ideig föl kellett hagynom a körhintával. Meg kellett elégednem a látványos, mutatványos bódék körüli bámszokással. (Folytatjuk)